

Bij deze uitgave

In de voordrachtenreeks *Kosmische hiërarchieën* slaat Rudolf Steiner een brug tussen twee gebieden die op het eerste gezicht niets met elkaar te maken hebben: astronomie en theologie. Hij verbindt het ontstaan van het heelal met de leer van de engelen. In Steiners visie is een natuurwetenschap die het geestelijke aspect van de wereld buiten beschouwing laat, even eenzijdig als een geestelijke beschouwing die niet doordringt tot de fysieke werkelijkheid. Zijn uitgangspunt is dat het geestelijke in de kosmos de oorzaak is van al het materiële. Niets in de wereld ontstaat zonder toedoen van geestelijke wezens.

In *Kosmische hiërarchieën* beschrijft Steiner hoe aarde en mensheid onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn. Bij de schepping van de mens als geestelijk en fysiek wezen is de hele geestelijke wereld betrokken. De geestelijke wezens maken daarbij zelf ook een ontwikkeling door. In het licht van de kosmische evolutie van aarde en mensheid schetst Steiner ten slotte ook het doel van de mensheid.

Het onderzoek van de kosmos heeft in de decennia na 1909, het jaar waarin Steiner deze voordrachtenreeks hield, een hoge vlucht genomen. Het heeft een beeld opgeleverd van het ontstaan van het heelal dat in niets lijkt op wat Steiner in deze reeks voordrachten naar voren brengt.

Het astronomisch onderzoek gaat uit van de veronderstelling dat in de kosmos dezelfde natuurwetten heersen als op aarde. Weliswaar zijn in ver weg gelegen sterrenstelsels de omstandigheden zeer verschillend van het leven op aarde, de natuurwetten blijven hetzelfde.

Het uitgangspunt van Steiner is daarentegen dat de gehele kosmos bezielde is. Wat in een bezielde wereld gebeurt, is niet alleen uit natuurwetten verklaarbaar. Een auto beweegt zich volgens de wetten van de natuur, maar waar hij naar toe rijdt is afhankelijk

van de bestuurder. Zo is het ook in de kosmos. Bovendien is extrapolatie in ruimte en tijd, de werkwijze waarmee de astrofysica haar theorieën over de oorsprong van het heelal vormt, niet onbeperkt van toepassing op levende en bezielde wezens. Zelfs de natuurwetten zijn in Steiners visie niet onveranderlijk in ruimte en tijd. Aan de ene kant beweert hij dat de wetmatigheden die op aarde gelden net als de zwaartekracht hun werking verliezen naarmate de afstand tot de aarde groter wordt. Aan de andere kant schetst hij vroegere tijdperken van de aarde waarin de huidige natuurwetten nog helemaal niet van toepassing waren.

In het nawoord gaat Hans-Werner Schroeder uitvoerig in op de thematiek van de kosmische evolutie en de engelenleer in het werk van Steiner. Hij laat zien dat deze thema's bij Steiner onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn en dat de voordrachtenreeks *Kosmische hiërarchieën* het begin vormt van een lange reeks beschouwingen over deze thematiek. Ook schetst hij Steiners verhouding tot de theosofische beweging van die tijd en beschrijft hij de enthousiaste reactie van een aantal bekende toehoorders, waardoor hij de sfeer waarin de voordrachten gehouden werden dichterbij brengt.

De redactie

Inhoud

Kosmische hiërarchieën

Eerste voordracht

Düsseldorf 12 april 1909, 's middags — 13

De kosmische oerwijsheid waaruit de wereld is ontstaan. Het bewaard blijven van de kosmische oerwijsheid in de mysteriën. Een nieuwe impuls door de verschijning van Christus op aarde. Openbaarmaking van deze wijsheid aan het eind van de negentiende eeuw. Occultisme in Oost en West. De leer van Boeddha en de geestelijke daad van Christus. Geestelijke wezens en planeten in de oudheid. Materiële wereldopvatting. De leer van Dionysius de Areopagiet. Een citaat uit de Bhagavad Gita.

Tweede voordracht

12 april 1909, 's avonds — 29

De vier elementen: aarde, water, lucht en vuur. Het vuur als brug tussen de uiterlijke materie en de ziel. De onwaarneembaarheid van licht. Het ontstaan van licht uit vuur, gepaard gaand met rook. De verbanning van elementaire wezens in de lucht, het water en de aarde door de trapsgewijze verdichting van vuur. De verlossing van deze elementaire wezens door de mens. Zin en betekenis van oeroude offerrituelen. Uitleg van het citaat uit de Bhagavad Gita. De elementaire wezens van dag en nacht, van wassende en afnemende maan en van zomer en winter, en hun verlossing door de mens.

Derde voordracht

13 april 1909, 's ochtends — 45

De vier belichamingen van de aarde: Saturnus, zon, maan en aarde. Het vroegere mens-zijn van de Oerkrachten, aartsengelen en engelen. De warmteruimte van Saturnus. In- en uitademen van warmte door de Geesten van de Persoonlijkheid; de vorming van zelfbewustzijn. Het oplossen van Saturnus en het ontstaan van de zon. De scheiding van warmte in licht en lucht. Het wezen van de aartsengelen op de zon. Het ontstaan van licht en duister.

Vierde voordracht

13 april 1909, 's avonds — 60

De denkkraft van de Geesten van de Persoonlijkheid op Saturnus. Het schenken van warmte op Saturnus door de Tronen. Het samenspel met Heerschappijen, Krachten en Machten. De zin van de ontwikkeling: van ontvangende tot schenkende wezens worden. Het uitstralen van de aartsengelen uit de zon, met hulp van de Cherubijnen. Vier groepen Cherubijnen, werkzaam uit vier richtingen van de dierenriem: Stier, Leeuw, Adelaar en Mens. De eerste aanleg van het dierenrijk.

Vijfde voordracht

14 april 1909 — 73

De zeven ontwikkelingsfasen van ons huidige zonnestelsel tot aan Vulcanus. De aanblik van de goddelijke drie-eenheid door de hoogste hiërarchie. De aanvang van een nieuw zonnestelsel vanuit de goddelijke drie-eenheid. De werkzaamheid van de eerste en de tweede hiërarchie op de oude Saturnus. De theorie van Kant en Laplace over het ontstaan van het zonnestelsel. De banen van de huidige Saturnus, Jupiter en Mars als grensmarkeringen van de oude Saturnus, de oude zon en de oude maan. De strijd aan de hemel en het ontstaan van het kwaad.

Zesde voordracht

15 april 1909 — 86

Begeleiding en leiding van de mensheid door engelen, aartsengelen, Geesten van de Persoonlijkheid en Machten. De invloedsgebieden van de hiërarchieën. De banen van Venus, Mercurius en de maan als grensmarkeringen van de werkzaamheid van de Geesten van de Persoonlijkheid, de aartsengelen en de engelen. De verwisseling van Venus en Mercurius bij de overgang van het ptolemeïsche naar het copernicaanse wereldbeeld. Venus- en Mercuriuswezens als leraren van de jonge mensheid in de Lemurische en Atlantische tijd.

Zevende voordracht

16 april 1909 — 104

Planetenbanen en invloedsgebieden van de hiërarchieën. De zevenledigheid bij de mens en bij hogere wezens. Engelen, aartsengelen en Geesten van de Persoonlijkheid en de aard van hun fysieke lichaam. Door Geesten van de Persoonlijkheid of aartsengelen bezielden mensen in de Lemurische en Atlantische tijd. Manoe en de zeven risji's uit het Indische tijd-

perk, bij wie de etherlichamen afkomstig waren van de zeven hoogste ingewijden van Atlantis. Door engelen bezielde mensen in de na-Atlantische tijd. Dhyani-boeddha's, bodhisattva's en boeddha's.

Achtste voordracht

17 april 1909 — 119

Schijnbare tegenspraken met de natuurwetenschap. De geestelijke dierenriem rond de oude Saturnus. Innerlijke en uiterlijke warmte. De aanleg van het fysieke lichaam van de mens vanuit de dierenriem. Het sterrenbeeld Leeuw. De vorming van het etherlichaam op de oude zon. De rol van het sterrenbeeld Adelaar-Schorpion. Het ontstaan van het astrale lichaam op de oude maan; de rol van het sterrenbeeld Waterman. De aanleg van het ik op aarde in de Lemurische tijd in relatie tot het sterrenbeeld Stier.

Negende voordracht

18 april 1909, 's ochtends — 134

Het ontstaan van de huidige planeten Saturnus, Jupiter en Mars. De vorming van het menselijke fysieke lichaam op de oude Saturnus in relatie tot de twaalf dierenriembeelden. De macrokosmische mens. Het karma van hemellichamen. Het karma van de wezens die verbonden zijn met volken en rassen. Mensen die hun astrale lichaam hebben vergeestelijkt: nirmakaya's. Mensen die hun astrale en hun etherlichaam hebben vergeestelijkt en vrij ter beschikking kunnen stellen: dharmakaya's. De ontwikkeling van schepsel tot schepper.

Tiende voordracht

18 april 1909, 's avonds — 149

Het einde van de aardeontwikkeling en de toekomst van kunstwerken. Het verdwijnen van materie in het middelpunt van de aarde. De kristalhemel. Uranus en Neptunus. De hoogste hiërarchieën. De goden der hinduïsten en het ontstaan van het kwaad in het goddelijke kosmische plan. De vatbaarheid van de mens voor illusie en kwaad onder invloed van luciferische wezens in Lemurië. Het gevolg van de strijd aan de hemel. De mogelijkheid tot vrijheid bij de mens en een deel van de engelen. De daad van Christus. De vrije keuze van de mens om Christus in zich op te nemen. De verlossing van luciferische wezens. De aarde als kosmos van liefde en vrijheid. De mens als tiende hiërarchie.

Beantwoording van vragen

21 april 1909 — 170

Ruimte en tijd. Luciferische en ahrimanische geesten. Elementaire wezens. De Elohim. De groepszielen van bijen, mieren en koralen. Griekse en Germaanse goden. Bloedverwantschap en karma. De zin van het lijden.

Nawoord en aantekeningen

Nawoord (Hans-Werner Schroeder) — 179

Aantekeningen bij *Kosmische hiërarchieën* — 199

Aantekeningen bij het nawoord — 217

Aanvullende literatuur — 223

Levensoverzicht Rudolf Steiner — 225

Rudolf Steiner / Werken en voordrachten — 229

Eerste voordracht

Düsseldorf 12 april 1909, 's middags

Deze cyclus voordrachten neemt ons mee naar hoge regionen van het kosmisch geestelijke leven. Hij voert ons niet alleen vanuit onze woonplaats de aarde de fysieke ruimte van het heelal binnen, maar leidt ons ook naar de geestelijke kosmos, waarin de fysieke ruimtelijke wereld haar oorsprong vindt. Een dergelijke voordrachtencyclus laat u zien dat alle kennis en alle wijsheid in feite maar één doel hebben, namelijk het grote raadsel, het grootste van alle raadsels op te lossen: het raadsel mens. Want om het fenomeen mens begrijpelijk te maken, moeten we ons op een verre zoektocht begeven. Uiteraard is het noodzakelijk dat iemand die deze cursus wil volgen, met enige kennis van de grondbeginselen van de geesteswetenschap is toegerust. Maar dat bent u, beste toehoorders, in feite allemaal. En daarom mogen we ons in deze cyclus geestelijk misschien een uitzonderlijk hoge vlucht permitteren, ook al zullen we steeds ons best doen de dingen die van zo ver aangedragen moeten worden, zo begrijpelijk mogelijk te maken.

Wanneer we het gaan hebben over wat men kosmische hiërarchieën noemt, dan wil dat zeggen dat we ons innerlijk oog moeten richten op wezens die een bestaan leiden boven dat van de mens hier op aarde. Met onze gewone ogen kunnen we niet verder zien dan de wezens die vier niveaus van één hiërarchie vormen: de minerale wereld, de plantenwereld, de dierenwereld en de menselijke wereld. Boven de mens begint een wereld van onzichtbare wezens, en het is de mens door zijn inzicht in het bovenzinnelijke, voor zover hij dat verwerven kan, gegeven door te dringen tot de machten en wezens die in de bovenzinnelijke, onzichtbare wereld de voortzetting vormen van deze vier niveaus in de aardse wereld. De kennis en het onderzoek die ons naar die gebieden voeren, zijn zoals u bekend is geen dingen die pas in onze tijd hun intrede

doen in de menselijke ontwikkeling. Er bestaat – zo kunnen we het wel noemen – een kosmische oerwijsheid. Want wat de mens kan doorgronden, wat de mens kan weten en kennen, wat hij zich aan begrippen en ideeën eigen maakt en wat hij door imaginatie, inspiratie en intuïtie^o aan helderziendheid verwerft, dat wordt door hem, om het zo uit te drukken, alleen nabeleefd; voorgeleefd en voorgeweten hebben het de wezens die boven de mens staan.

Wanneer we een triviale vergelijking mogen hanteren, kunnen we zeggen: eerst heeft de horlogemaker het idee, de gedachte van het uurwerk, en op grond daarvan maakt hij het. Het horloge wordt in elkaar gezet volgens de gedachten van de horlogemaker; die waren er het eerst, en daarna kan iemand het horloge uit elkaar halen, het analyseren en erover nadenken aan welke gedachten van de horlogemaker dit horloge is ontsproten. Wie dit doet, ‘denkt’ daarmee de gedachten van de horlogemaker ‘na’. In feite kan de mens zich in zijn huidige ontwikkelingsstadium alleen zo opstellen ten opzichte van de kosmische oerwijsheid, van de boven hem staande geestelijke wezens. Oorspronkelijk hadden zij de imaginaties, inspiraties, intuïties, ideeën en gedachten waarnaar de wereld zoals die zich aan ons vertoont gevormd is. En de mens treft op zijn beurt in deze wereld die gedachten en ideeën weer aan; en wanneer hij zich verheft tot helderziend waarnemen, dan vindt hij ook de imaginaties, inspiraties en intuïties waardoor hij toegang krijgt tot de wereld van de geestelijke wezens. Daarom kunnen we zeggen: voordat onze wereld er was, was de wijsheid er waarover het hier eigenlijk gaat. Die wijsheid is het plan van de wereld.

Tot waar moeten we dan teruggaan, als we binnen onze werkelijkheid blijven, wanneer we deze kosmische oerwijsheid willen tegenkomen? Moeten we teruggaan tot een bepaald tijdperk in de geschiedenis, waarin deze of gene grote leraar is opgetreden? Natuurlijk kunnen we veel leren wanneer we naar enig tijdperk in de geschiedenis teruggaan en leerlingen worden bij de grote leraren. Maar om de kosmische oerwijsheid in haar ware en hoogste

^o Dit teken verwijst naar de aantekeningen op blz. 199 e.v.

gedaante aan te treffen, moeten we teruggaan tot de tijd waarin er nog geen uiterlijk zichtbare aarde was, geen wereld die door onze zintuigen kon worden waargenomen. Want uit de wijsheid zelf is de wereld ontsprongen. Maar dezelfde wijsheid waarnaar de goddelijk-geestelijke wezens onze wereld vorm hebben gegeven, viel later ook de mens ten deel. De mens kon in zijn denken achteraf de gedachten schouwen, de gedachten waarnemen waarnaar de goden de wereld hadden gevormd. En nadat deze kosmische oerwijsheid, deze wijsheid van de scheppers van de kosmos, verschillende stadia had doorlopen, belandde ze ten slotte na het grote Atlantische tijdperk, op een wijze die velen van u bekend is, bij de oude heilige risji's van onze eerste na-Atlantische cultuurperiode, bij de grote leraren van India.^o

Deze kosmische oerwijsheid leefde toen bij de grote, verheven risji's in een vorm waarvan de mensheid van nu zich nog maar een heel povere voorstelling kan maken. Want de menselijke denkvermogens en bevattingsvermogens zijn sterk veranderd sinds de grote leraren van India als eersten de na-Atlantische mensheid onderrichtten. Veel van wat uit de mond van de heilige risji's geklonken heeft, zou, als het tegenwoordig werd uitgesproken, voor de meeste mensen weinig meer zijn dan lege woorden. Er zijn nu eenmaal andere bevattingsvermogens nodig dan die de mensheid nu tot haar beschikking heeft, om werkelijk te begrijpen wat als oorspronkelijke wijsheid de na-Atlantische mensheid bereikte. Want alles wat er van deze wijsheid is opgetekend, alles wat er in de mooiste en beste boeken over de oerwijsheid van de kosmos is neergelegd, is maar een zwakke weerklank van de kosmische oerwijsheid zelf. In veel opzichten is het vertroebelde, verduisterde wijsheid. En hoe mooi en verheven de Veda's^o ook mogen zijn, hoe mooi de liederen van Zarathoestra^o ook klinken, hoe machtig ook de oeroude wijsheid van Egypte tot ons spreekt – dat alles wat schriftelijk is vastgehouden kunnen we zeker niet genoeg bewonderen, maar het geeft de grote wijsheid van Hermes,^o de grote wijsheid van Zarathoestra of ook de verheven inzichten die de oude risji's verkondigd hebben, slechts in een troebel licht weer.

Niettemin is deze verheven wijsheid voor de mensheid be-

waard gebleven. Ze is blijven bestaan in bepaalde kleine kringen van mensen die de heilige geheimen, zoals men dit weten noemt, behoedden. In de mysteriën° van India, Perzië, Egypte, Chaldea, in de christelijke mysteriën en zo verder tot in onze tijd toe, is alles bewaard gebleven wat je menselijke kosmische oerwijsheid kunt noemen. Tot voor kort was het eigenlijk alleen in die besloten kringen mogelijk niet de boekenwijsheid, maar de levende wijsheid te vernemen. Om redenen die met name in deze voordrachtencyclus duidelijk zullen worden, is nu de tijd aangebroken dat in een grotere omvang en voor een grotere groep mensen beschikbaar wordt wat in een kleine kring van mensen levend is gehouden en zorgvuldig is behoed. Want opgehouden te vloeien heeft ze nooit, de kosmische oerwijsheid van bijvoorbeeld de risji's. Ze heeft een soort verjongingskuur ondergaan in de tijd die wij beschouwen als het begin van onze tijdrekening. Deze oeroude heilige wijsheid, die indertijd de mensheid is toegestroomd, werd door Zarathoestra en zijn leerlingen en door de Chaldeeuwse en Egyptische leraren verder ontwikkeld, ze stroomde ook de verkondiging van Mozes° binnen, en ze kwam als uit een verjongingsbron opnieuw en met een volkomen nieuwe impuls tevoorschijn door de verschijning van Christus op aarde. Maar daarmee werd ze dan ook zo diep en zo innerlijk, dat ze nu slechts geleidelijk in de mensheid kan binnenstromen. En zo zien we dat sedert de tijd van de christelijke verkondiging de kosmische oerwijsheid uiterlijk in de wereld verschijnt en langzaam en geleidelijk, in de meest prille, elementaire vorm de mensheid binnenstroomt.

Ja, de getuigenissen waren er, ze staan ons ter beschikking in de evangeliën en in de andere christelijke geschriften, die in vernieuwde vorm de wijsheid van de heilige risji's bevatten, als herboren uit de verjongingsbron. Maar hoe konden deze getuigenissen vanaf het begin, in een tijd die door de komst van het christendom juist moest worden gelouterd, begrepen worden? Slechts een heel klein deel werd begrepen van wat de evangeliën verkondigden, en maar heel langzaam vonden deze evangeliën de weg naar een groter begrip – vaak echter ook naar een nog grotere verduistering. En in onze tijd zijn juist de evangeliën de boeken die voor